

שש חקירות בענין מלאכת מוחק והדוגמאות - שיעור 431

I. מקרה כ' - יש אומרים לגלה אות המכוסה נקרא מוחק ע"מ לכתוב - המוחק שעוה או טשטוש המדובק לאות שבספר עיין בכה"ל (ש"מ ד"ה שטל הקלף) שהביא ד' שיטות בדבר דעת הב"ח דהוי כמוחק ע"מ לכתוב וחייב ודעת השבות יעקב דאינו משום מוחק דהאות המכוסה הוי כמאן דמונח בקופסא והאיסור משום ממוחק והגרע"א ג"כ כתב דאינו משום מוחק אלא משום מתקן מנא אמנם הפמ"ג ס"ל כהב"ח ודוקא שלא במקום האותיות אז חייב משום מוחק כשכוונתו כדי לכתוב במקום הזה אבל במקום האותיות הוי מוקצה וע"י נכרי צ"ע אם יש להתיר מ"מ כשנדבקו הדפין להדדי בשעוה במקום האותיות יש לזהר שלא לפרקן זו מזו (פמ"ג ג' ע"ב) ולכאורה זה לכל הדעות

II. אם רחיצת ידיו ושלחנו מלכלוך בדיו חשוב מוחק וכדומה (מקרה ב' - אם מוחק צריך להיות במקום שראוי לכתוב או במקום שהדרך לכתוב) עיין בחיי אדם (נטילת ידים מ - ח) שמי שנתפחמו ידיו בשבת מותר ליטול ידיו אבל לא ינגבם דהוי כמוחק וכ"כ המנחת שבת (פ - ק"ט) בשם ה' אחרונים דמשום כבוד הבריות אולי יש להתיר וע"ע בקונטרס אהבת שלום (פ - ד) דדוקא בטשטוש דיו שהוא מתקיים גזרו ולא על סתם לכלוך וכ"כ ציץ אליעזר שאין הדבר כ"כ פשוט דמותר וראיה לאסור מהתוספתא שמובאת ברא"ש (שבת ז - ט) וע"ע בכף החיים (קס"ב - כ"ז) דלא שייך לגזור על זה ועיין בבדי השלחן (קמ"ד - אות י) בדרך לימוד זכות כתב שחז"ל אסרו המחיקה גם שלא ע"מ לכתוב מ"מ האיסור שלא ע"מ לכתוב היינו דוקא במקום דאיתא דרך לכתוב שם אבל אם אין דרך לכתוב שם לא גזרו והאוסרים סוברים דאפילו אין דרך לכתוב על היד מ"מ הוא מקום שיכול לכתוב ולכאורה ה"ה לנגב השלחן או הכותל מלכלוך הדבוק אסור והעולם אינם חוששין לכל זה ועיין בשש"כ (י"ד - הערה ע"ט)

III. מחיקת אותיות דרך קריעה ושבירה (מקרה ג' - פסיק רישיה דלא ניתא ליה בחד או תרי דרבנן וגם ההגדרה של כלאחר יד)

א) עיין ברמ"א (ש"מ ג - ג) שכתב דאסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות אע"פ שאינו מכוין רק לאכילה דהוי מוחק ומקור הדין נמצא במרדכי (פרק כלל גדול ג"פ רצ"ו מ"א) והמג"א (סק"ה) תמה על האגודה שהתיר כתיבה במי פירות דעכ"פ רישומו ניכר ועוד כתב דאפילו אין שם אותיות רק צורות יהא אסור דהא הצר צורה חייב וגם החמיר כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה בדפוס ומשמע דאפילו בפיו שייך מחיקה וכ"כ החזו"א (ס"ב - ב)

ב) הט"ז (סק"ז) כתב להתיר משום שאין זה דרך מחיקה אלא דרך אכילה והחזון איש כתב (ס"ב - ב) דאף שהוא דרך אכילה אין להקל באיסור מחיקה דרק בדין טוחן ובורר התירו כשהוא דרך אכילה וע"ע בהרשב"א בתשובה (חלק ד - ע"ה) דגם במלאכת דש התיר כשהוא דרך אכילה ועיין בבדי השלחן (קמ"ד - אות ג) שחלק על כל הראיות של הדגול מרבכה ואבאר

ג) ועיין בדגול מרבכה (ע"ב) שהתיר משום שהוא פסיק רישיה דלא ניתא ליה במקום כמה דרבנן כ' מוחק שלא על מנת לכתוב כ' מקלקל ג' כלאחר יד וגם שהוא דרך אכילה בכך והרמ"א (ש"מ ז - ג) והמ"ב (ע"ב) התירו באופן פסיק רישיה דלא ניתא ליה כב' דרבנן וע"ע בשער הציון (ש"ז - סק"ז) דאפילו באופן זה יש מחמירים וכ"כ החזו"א (סימן נ - סק"ה) אבל השע"ת מכריע כהמתירין וכן פסק הערוך השלחן (ש"מ - כ"ג) מעיקר הדין ומ"מ טוב ליתן מקום האותיות לתינוק אמנם המ"ב (סק"ז) כתב דיש לסמוך על המתירין כשאינו שובר במקום האותיות בידו רק בפיו

ד) קריעת אותיות על השקיות הם גרע מאותיות שעל העוגה כיון שהעוגה דבר שאינו

מתקיים משא"כ הכתב שעל השקיות וגם אין לו התיר של דרך אכילה ועיין בשאילת יעב"ץ (ז - ק"מ) שהובא בשו"ת יחזה דעת (ו - כ"ד) דמותר לקרוע איגרת חתומה בשבת אפילו אם צריך לקרוע באותיות אמנם עיין בשש"כ (י"א - ה"ה - סע"ה) שכתב וז"ל דכמו ששוכר אדם חבית וקורע העור שע"ג החבית וא"כ יהא מותר לחתוך העוגה כדי לאוכלה אע"פ שמוחק האותיות ומהר"ש הלוי ומהרי"ל מתירים מטעם זה מ"מ סתם לאיסור משום דשבירת החבית וקריעת העור הן כעין שבירת אגוזים אבל ענין מחיקה שאינה שייך בשבירת אגוזים לא התירו וזה דוקא באותיות שעל החבית או ע"ג העוגה אבל אותיות שהן ממש מהעוגה עצמה והיה דומה לאגוז עצמו בזה אין איסור מלאכה של מחיקה ומותר לחתוך גבינה דהוי דרך אכילה ועוד המטרה של הבנין לתוסרה ולאכלה ולכן אין בו משום מוחק

(ה) ענין הקריעה בין שתי אותיות של מלה אחת (אם זה עצה טובה) עיין בשש"כ (ט - ה"ה - מ"ח) שכתב דדוקא לענין מחיקת השם יתברך מצאנו בכה"ג כיון שצירוף האותיות הוא גורם לשמו משא"כ בנידן דידן אין לחוש במה שמפריד בין האותיות כי כל אות עומדת בנפרד ולא דמי לסימן ש"מ (צמ"ז סק"ז - ח) דהתם חשיב כמחבר אות לקלף וכן להיפך אבל להפרד אותיות מנלן לאסור דחיבור האות להמאכל עומד במקומו

IV. ספר או פקק ברגה שכתוב עליהם בראשי חודי שלהם אותיות (מק"כ ז' - מותר לקרב או להרחק אותיות זה לזה ובלבד דאין כאן חיבור)

עיין במ"ב (ש"מ - סק"ז) שהביא דעת הלבוש דאסור לפתוח הספר משום מוחק ואסור לסוגרו משום כותב וכ"כ המג"א וספר הזכרונות ולדעת הרמ"א בתשובה (ק"ט) מותר דכיון שעשוי לפותחו ולסוגרו תמיד אין בזה לא מוחק ולא כותב דהוי כדלת שנפתחת ונסגרת תמיד והט"ז (ש"מ - סק"ז) התיר משום דרק בכתיבת האות יש איסור כותב ולא בקירוב או ריחוק אותיות ולכן גם יש להתיר דף קרוע לקרב שני חלקיו וכן משמע מהאג"מ (י"ד ז - ע"ה) אבל ע"ע באג"מ (ה - קל"ה) שכתב דיש כתיבה בחיבור אותיות להדדי אפילו שהיו אותיות מקודם (מג"ח ש"מ - סק"י) ואם אין שום חיבור רק שהעמידן אות זה אצל זה אין לאסור וכ"כ באג"מ (ד - מ - כ"ז) בענין פתיחת פרוכת של שני חלקים מ"מ באותיות בחודי הספר כתב שצריך להחמיר כהלבוש וכ"כ המ"ב (סק"ז) ונראה דסגירת פקק ברגה שנכתב עליו אותיות נקרא חיבור ואסור

V. פתיחת מנעול מספרים בשבת (מק"כ ח' - דבר שעשוי לנעול ולפתוח תמיד ליכא משום מחיקה וכתיבה)

(א) עיין בשו"ת ציץ אליעזר (י"ג - מ"ד) שכתב דאפילו הלבוש מודה לזה משום דאין באותיות שנפרדות ונשאר שלימים איסור מוחק ושו"ת בצל החכמה (ה - ט) כתב דטוב לעשות בשינוי

(ב) אמנם עיין בשו"ת חלקת יעקב (ג - ק"ג) שהביא דברי היעב"ץ שמותר לפתוח הספרים שאותיות או צורות רשומות על חודי הדפים אך סידור אותיות בדפוס ופירוק חיבורם חייב משום כותב ומוחק ועיין באג"מ (ה - קל"ה) ועיין בפסקי תשובות (ש"מ - ח) שהרבה אין חוששין לאיסור (שו"ת משנה הלכות ה - מ"ח)

VI. עישון סיגיריות ביו"ט כשיש עליהן אותיות (מק"כ י' - מוחק שלא ע"מ לכתוב וגם אינו עושה מקום לכתוב מותר)

עיין בשו"ת הר צבי (דף רפ"ג) שכתב בשם הגרשז"א שרצה לחדש דמעשה מחיקה צריך לעשות מקום לכתוב אבל בנידן דידן שנשרף מותר ויש להקשות מעוגה שכתוב עליה אותיות ומספרים שכתובים עליהם ואולי סבר כהמקילין